

Dalarö skans

Text och bilder
tagna ur

**Svenska
Familje-Journalen
1869**

nr VII sid 207-208

För att skydda den af ålder odlade och bebyggda Mälardalen mot fiendtliga anfall och plundringar af sjöröfvare, uppförde Birger Jarl Stockholms slott, det då så kallade Adelhus - säger historien. Man torde dock ej få taga detta alldeles efter ordalydelsen. Tvärtom har man i allt skäl antaga, att den kloke och vidt blickande Bjelbo-jarlen, som i så mycket visade sig äga en långt i framtidens dunkel inträngande blick, klart insåg betydelsen för framtidens Sverge af den plats, som han år 1255 från ett fiskläge förvandlade till en stad, och att han, genomträngd af denna öfvertygelse, som hade sin naturliga förklaringsgrund i Stockholms synnerligen fördelaktiga läge vid föreningen mellan ett stort segelbart inlandsvatten med hafvet ansåg denna punkt framför andra tjenlig att bilda den kärna, omkring hvilken han af landets sönderslitna delar och elementer ville bilda eller tänkte sig bildadt ett starkt och enigt rike.

Det behöfver här ej upprepas, huru hastigt denna hans förmenta aning slog in. Stockholm, omgärdadt af allehanda privilegier och behandladt som ett favoritbarn, växte ovanligt fort, åtminstone efter den tidens måttstock. Man räknade då ej hastigheten efter ångvagnens fart eller efter ordets, som skjutsas af den elektriska gnistan.

Ifrån att som ett fattigt fiskläge skydda inloppet till Mälaren, blef Stockholms stad snart så stor och mäktig, att den väckte rofgirigas lystnad och sjelf behöfde skydd. Naturen hade lyckligtvis undångjort det mesta arbetet för dess försvar, och den tidens anfallsmedel kräfde ej så särdeles stora ansträngningar, för att fullborda hvad som sålunda var påbörjad. Den mångdubbla krans af klippor och skär, hvaraf Stockholms skärgård består, synes enkom danad att med lätthet afhålla en påträngande fiende, som genom någon af de fyra smala segelrännor, hvilka slingra sig mellan holmarne, hotade den uppblomstrande staden.

Platsen för det äldsta af Stockholms försvarsverk åt hafssidan utmärkes ännu i dag af namnet Blockhusudden på Djurgården. På sista tiden af Kalmarunionen, då man af giltiga skäl börjat ledsna vid »»främmande herrskaper», blef man betänkt på att ej släppa fienden så nära inpå rikets hufvudstad, som ditills. Svante Sture lade för detta ändamål år 1510 grunden till ett försvarsverk, der nu Waxholms fästning är belägen, genom att uppbygga ett blockhus på Waxholmen och medelst anbringande af en bom öfver Stigesund. Gustaf Wasa fullbordade och fullkomnade år 1549, hvad Sturen grundlagt, hvarjemte han genom försänkningar sökte omöjliggöra framträngandet genom ett annat inlopp, Oxdjupet kalladt. En annan, den sydligaste, infartsled till Stockholms hamn går söder och sydvest om Wermdö med Södertörnslandet på andra sidan. Äfven den blef i äldre tider skyddad af fästningsverk vid Södra Stäke, äfven benämndt Herrestäke och Baggars-stäke. Om man från hufvudstaden reser denna segelled, som dock i följd af Stäksundets fordna igenfyllande endast kan passeras af mindre fartyg, men hvilken utgör en betydlig genväg till hafvet, och dertill en förtjusande väg, i synnerhet i trakten af Skuru och, längre söderut, öfver Baggens- och Ingarö-fjärdarne, så stöter man på ännu ett af hufvudstadens försvarsverk under förra tider

invid den längst utskjutna udden af Öster-Hanninge socken, midt för den betydliga Ornön och 10 mil från Stockholm. Det är Dalarö skans, som blifvit ställd der som en beväpnad utkik mot hafvet, hvaraf man derifrån skönjer en och annan flik söderut.

Till fästning i egentlig mening har Dalarö aldrig varit ämnad, utan endast till att lemna en skyddad tillflyktsort för fartyg, som jagats in bland skären från öppna sjön, samt att betäckader närliggande tullstation. Skansen består af ett torn med vallar af sten och jord, har kommandantshus med kyrka, corps de garde och en gammal stenbarack utanför vallarne.

Icke ens i ofvannämde afseende tjenstgör Dalarö skans nu mera, ty såsom föråldrad och oändamålsenlig befunnen, har den lemnats att förfalla och äger således endast i behåll sitt lilla värde som ruin - om man icke deri äfven vill se ett bevis på den i våra dagar ofta hörda satsen: »statshushållning, misshushållning», ty stora summor af statsmedel äro säkerligen der nedlagda, hvilka nu i ordets egentliga bemärkelse kunna kallas ett dödt kapital, då det ej ens satts i fråga, att Dalarö vidare skall spela någon roll i hufvudstadens försvar, hvilka planer man än för det samma uppgjort.

Långt mera intresse, än gamla Dalarö skans, tilldrager sig nya Dalarö köping. Om man företager en lustfärd till dessa trakter af Stockholms skärgård, så uraktlåter man möjligen icke att stiga upp på den förfallna skansen eller att besöka den sydligare belägna Elfsnabben, hvars ypperliga hamn varit vår flottas station och derifrån Gustaf II Adolf 1630 afseglade, för att börja sin korta, men ärorika segerbana; men man gör säkert en liten afstickning till Dalarö köping, barnet af vår tid, för att der njuta en behaglig rast, innan återfärden äntrades. Denna plats har närheten till hafvet att tacka för hvad den är och hvad den i framtiden skall blifva. Den friska sjöluften, som svalkar in från Östersjön, och saltvattnet (som dock ej har något öfvermått af sälta) hafva under sommarmånaderna hitlockat många att söka helsa och förnyade lifskrafter, att sedan under vintern förbrukas - det mesta kanske genom nattvak i danssalongen. Tilloppet af badgäster, år ifrån år i ständigt tilltagande, har äfven der väckt spekulationslusta; man ser der nämligen ej längre fiskarkojor eller lotsarnes enkla boningar, utan en koloni stockholmare har slagit ned med sina »villor», den ena prydligare än den andra, och köpingen äger redan äfven ett hotell, som skulle vara en prydnad till och med för ett mångdubbelt större samhälle.

Dalarö skans försvarar ej längre detta inlopp till Stockholm, men Dalarö köping försvarar väl sin plats bland landets moderna badorter. Det gamla och det unga Dalarö, de kunna tagas som en bild af den gamla och den nya tiden - af det gamla, som förvittras och ramlar, det unga, som blomstrar och växer.

A. E.

